

144 ΜΝΗΜΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΟΧ. ΑΠΑΤ.

πλουτίση μὲ τοιαύτας ιδέας, διὰ τῶν ὁποίων μαραίνεται τὸ ὑπερβολικὸν πῦρ τῆς θερμῆς φαντασίας.

γ. ἡἀποτε εἴκει ἔμπροσθεν τῆς φαντασίας τινῶν ἀνθρώπων ἰδέα τις τόσο καθαρά, ὡς εἰς αὐτὴν πάντοτε ἀσχολοῦνται, καὶ ποτέ ταν δὲν ἔμποροῦν νὰ τὴν ἀποβάλωσιν, εἰς μάλα τὴν ἐπιθυμῶσιν· ἡ αἰτία τοιαύτης τραγικῆς καταστάσεως τῆς φαντασίας πολλάκις εὑρίσκειται εἰς τὸ σῶμα· τότε εἶναι ἀναγκαῖα κινήσεις συχνῆ, ἀγαθὴ ὀίαιτα, καὶ ὅσα χρήσιμα ἔμποροῦν νὰ ὠφελήσωσι τὸ σῶμα διοριζόμενα ὀπὸ ἔμπειροῦς ἰατροῦς. Ἄλλ' εἰάν ἡ αἰτία εἶναι τῆς ἀνατροφῆς, καὶ πολυχρονίου εἰς ἔρηϊας διατριβῆς, καὶ προσηλιώσεως τῆς φαντασίας εἰς ιδέας τινὰς καλ. τότε ἀσφαλεσάτη θεραπεία εἶναι τὸ νὰ διασκεδάζῃ τὸν καιρὸν εἰς ἄλλας ἐνασχολήσεις καὶ σπουδαίας καὶ ευφροσύνους· διὰ τούτων τῶν μέτρου ἔμπορεῖ νὰ ἐκπεριδεθῇ κατ' ὀλίγου ἢ ψυχῇ, καὶ νὰ ἐλευθέρωθῃ ὀπὸ τὰς ἐπιμόνους ταύτας καὶ βλασφερὰς τῆς φαντασίας ιδέας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Μνήμης καὶ προσοχῆς ἀπάται, καὶ οἱ κατ' αὐτῶν κανόνες.

ΤΓ΄.

Πολλῶν ἀνθρώπων ἡ μνήμη εἶναι ἀσθενῆς καὶ περιορισμένη. Ἡ αἰτία αὕτη ἔμποδίζει πολλαχῶς τὰς ἐνεργείας τοῦ νοῦς, καὶ πραξενεῖ ἀπάτας.

α'. Πολλὰ ὁμοῦ συνηθροισμένα ἔννοιαι ἢ παντελῶς λησμονεῦνται, ἢ δὲν δύναται ὁ τοῦτο πάσχων νὰ τὰς ἐνθυμηθῆ τότε, ὁπόταν εἶναι ἀνάγκη νὰ κρίνῃ τι περὶ τινος ὑποθέσεως· ὅταν τὶς π. χ. θελῶν νὰ κρίνῃ περὶ τῶν αἰτίων καὶ αποτελεσμάτων συμβεβηκότος τινός, ἐλησμονήσῃ τὰ κυριώτερα μέρη τῆς συνεχείας τοῦ διηγήματος, ἀδύνατον εἶναι νὰ κἀμὴ ὀρθῆν περὶ τούτου κρίσιμ.

β'. Πολλὰκις δὲ διάφοροι ἔννοιαι συγχέονται εἰς τὴν μνήμην· π. χ. ἀνόματα ἀνδρῶν, ἐποχαί, τόποι, ἀριθμοί, συμβάματα κτλ. Ἐκ δὲ τῆς συγχύσεως ταύτης συμβαίνει πελλόκις καὶ γάσις, καὶ ἔχθρα, καὶ ἀτιμία εἰς τὸν ἐπιλήτμονα.

ΓΔ'. Καρόνος δὲ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ μνημονικοῦ προερχομένων ἀπατιῶν εἶναι.

α'. Νὰ γυμνάσωμεν ἐπιμελῶς τὴν δύναμιν τοῦ μνημονικοῦ ἐκ νεότητος· καὶ νὰ μὴ ἀμελήσωμεν τὴν γύμνασιν ταύτην εἰς τοὺς ἐφεξῆς χρόνους.

β'. Ἐντάμα μὲ τοῦ μνημονικοῦ τὴν γύμνασιν πρέπει νὰ συγγυμνάζωμεν καὶ τὸν νοῦν. Εἶναι πολλὰ βλαβερὸν νὰ ἀπομνημονεύωμεν πράγματα, τὰ ὅποια δὲν καταλαμβάνομεν· τοῦτο πάσχουσιν οἱ ἑλληνικὰ τεμάχια συγγραφέων ἀπομνημονεύσαντες παῖδες εἰς σχολεῖα κακομέθοδα, ἢ ὀνόματα ἀσυνάρτητα καὶ καμμίαν μὴ συνδέοντα ἔννοιαν· ἢ ἀσχολία τῆς μνήμης, ὅταν εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τοῦ νοός τὴν ἀσχολίαν, τότε γεννᾷ τὸν ἀξιόλογον τῆς προκοπῆς καρπὸν· ἄλλως εἶναι ὀλεθριωτάτη εἰς τὸν πολῦτιμον τῆς παιδείας χρόνον, καὶ εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν διανοητικῶν τῆς ψυχῆς δυνάμενον.

γ'. Ὅταν ἀθροίζωμεν ιδέας, πρέπει νὰ βάλλωμεν τὸν

νοῦν εἰς τὰς ἀξιολογωτέρας, διὰ τὰ μὴ διεφρεύωσιν εὐ-
κόλως ἀπὸ τῆν μνήμημας.

δ'. Νὰ βάλλωμεν εὐταξίαν εἰς ὅσα θέλομεν νὰ ἐνθυ-
μώμεθα· διότι μὴδ' ἐμπορεῖτε νὰ εἴπη Πόσον ὠφελεῖ ἡ
τάξις εἰς τὸ νὰ εἶναι εὐνημύμεντα τὰ πράγματα. Εἰς τοὺς
καύνας τούτους προσθεσθε καὶ τοὺς ἀλλαχοῦ (Ἐμπ. Ψυχολ.
ΡΜΖ') ἐκτεθῆντας πρὸς τὴν τοῦ μνημειακοῦ ἐνδυνάμωσιν.

Τῆς Προσοχῆς ψυχῆς εἶναι προσπάθησις αὐτῆς
εἰς τὸ ἀπὸ πολλὰς προβαλλομένας ἐνοίας νὰ κατανοήσῃ
μίαν· τὰς ἢ πλεοντέρας τελειότερα καὶ εὐκρινέτερα (Ἐμπ.
Ψυχ. ΓΝΛ'). ἀλλ' ἀπὸ ἔφραση ἢ διάσφραση τῆς προσοχῆς
χρησὶν ἐμπροσθὺν νὰ κρηξενήσῃσιν πολλὰ ἀτάται.

α'. Ὄταν πολλὰ ἐντάμα ἀντικείμενα ἐκνεργῶσιν εἰς
τὰ αὐτὴν, αἰσθηματίας· βέλουτες συχνάκις νὰ συλλάβωμεν
πολλὰς διὰ μίαν, κρύνουσι δὲν λαμβάνωμεν ἐναργῆ καὶ κα-
θαράν ἐνοίαν· ὅταν π. χ. εἰς μέγαν ἀσπλογὸν συνομιλοῦν-
των πολλῶν προσώπων, βάλλοιτε τὸ αὐτὸν ἐντάμα εἰς
πολλὰς κερί διαφόρων ὑποθέσεων ὁμιλίας, τίποτ' ἐξ αὐ-
τῶν σχεδὸν δὲν καταλαμβάνομεν.

β'. Ὄταν ἀπὸ πολλὰς προσβολῶν ὀλιγωτέρου τις λό-
γον ἀξία προσθύλη ἰσχυρῶς, διαφθείρεται ἢ εἰς τὰ ἀξιο-
λογώτερα προσοχή· οὕτω π. χ. πολλοὶ δὲν προσέχουν
εἰς τὴν ἐνοίαν ὁμιλίας τινος, ὅσον εἰς τὰς λέξεις τῆς ὁ-
μιλίας, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ λαλοῦντος, καὶ ἄλλας ἐξω-
τερικὰς λεπτομέρειας.

γ'. Προσοχὴ ἰσχυρῶς καὶ εἰς πολλὴν ὄραν στενοχωρη-
θεῖσα, τελευταίον ἀποκρίνεται, καὶ ὅν δύναται νὰ ἐνεργῆ-
σῃ εἰς τὰς προσδύλας.

δ'. Πολλοὶ δὲ ἀποκρίνονται καὶ ἀπὸ τὰς καθημερινὰς

καὶ ὑμιοειδῆς προσόλας· καὶ διὰ τοῦτο παραβλέπῃσι τὸ νέον καὶ ἀξιόλογον, τὸ ὁποῖον ἠμπόρουσιν ἴσως νὰ εὕρωσιν εἰς αὐτάς.

ΓΣ. Κανόνες δὲ εἰς ἀποφυγὴν τούτων εἶναι.

α'. Πρέπει μάλα νὰ φυλαττώμεθα ἀπὸ τὸν ῥεμδασμὸν, καὶ τὸ, νὰ εἴπω αὐτως, εἰς διάφορα μέρη βύσκημα τοῦ νοῦς μας.

β'. Δὲν πρέπει τὴν προσοχὴν μῆτε εἰς πολλὰ πράγματα νὰ μερίζωμεν, μῆτε ἐπὶ πολὺ νὰ τὴν προσηλόνωμεν εἰς ἓν· καὶ τὰ δύο βλάπτουσι, καὶ ἐμποδίζουσι τοῦ συλλογίζεσθαι τὴν πρόσδον.

γ'. Πρέπει νὰ συνειδηθῶμεν μετὰ σπουδῆς νὰ διακρίνωμεν τὰς ἀξιολόγους ἐννείας ἀπὸ τὰς μὴ τοιαύτας. Ὑπάρχουσι τότε πολλὰ καὶ ἀξιόλογα καὶ νόσιμα καὶ ὠφέλιμα πράγματα, τῶν ὁποίων ἡ θεωρία καὶ ἐξέτασις σολίζει εὐεργητικώτατα καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μας, ὡς εἶναι ἀσυγχώρητος ἀφροσύνη ἀφύσους ταῦτα νὰ προσέχωμεν εἰς τὰ μηδενὸς λόγου ἄξια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῆς ἀπὸ τὰ πάθη ἀπάτης καὶ τῶν κατ' αὐτῆς κανόνων.

ΤΖ΄.

Τὰ πάθη γίνονται πολλῶν καὶ μεγάλων ἀπατῶν αἷτια, ἐπειδὴ ἐπισκοπίζουσι τὸ συλλογιστικὸν μέρος τοῦ νοῦς, καὶ τὸ παραφέρουσιν, ὅπου ῥεπουσι καὶ αἱ ὀρμαί των.

α'. Αποσείουσαι καὶ ἐξισώσαι τὴν προσοχὴν ἀπὸ τὸ κυριώτερον καὶ οὐσιωδέστερον μέρος, περὶ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἐπισυναχθῇ ὅλη τῆς σκέψεως ἢ δυνάμεις· ἡ φαντασία παρόνεται καὶ παραβλέπει μὲν ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον εἰς ὀρθὴν κρίσιν, ἀντιλαμβάνεται δὲ πᾶν τὸ κατακρημνίζον εἰς ἀκρίσιον καὶ ὑσυλλογιστικόν· ὁ δὲ λόγος σιωπᾷ καὶ παρασύρεται εἰς τὸ νὰ κἀμνῇ μονομερεῖς καὶ ψευδεῖς συλλογισμούς.

β'. Ἐκ τούτου προέρχεται νὰ ἐκλαμβάνῃ ὁ ἐμπαθὴς τὸ καλὸν εἰς ἀληθινόν, τὸ ὠφέλιμον ὡς ἀγαθόν, τὸ ἐπιθυμητὸν ὡς πιθανόν, τὸ μέλλον ἀγαθόν πολλὰ τερπνόν, τὸ ἀπὸ τρυμερῶν, τὸν περὶ ἑαυτοῦ ἔπαινον μέγαν, καὶ τὸν κατ' ἐπίρριον ψύχου δίκαιον· διότι πάντοτε βλέπει τὰ πράγματα μονομερῶς, καὶ ἀπ' ἐκείνην μόνου τὴν ὄψιν, ἣν καὶ ὀνομαζοῦμεν τὴν φιλαυτίαν του.

γ'. Ἰθαὶ ὄνθρωποι, οἳ τιεὶς κατ' αἰσὴν τὴν σιγμῆν, ὅταν ὑργίζονται, μισῶσι, φθονοῦσι, κατατρέχουσι, νομίζουσι ὅτι τὰ κἀμνύουσιν ἔλα μὴ ἡσυχίαν καὶ ἀταραξίαν. Τούτο τὸ ἦθος εἶναι βλαβερότατον· διότι, ὅς τις γνωρίζει τὴν κατὰσασίν του, προέχει πάντοτε εἰς εὐνοίαν, καὶ οὐκ κινεῖται τὰς κρίσεις του πρὶν βεβαιωθῆν, ὅτι κἀμνύσασεν ἀπὸ τὸς κινήσεις τοῦ πάθους· ἀλλ' οἱ πρῶτοι ἀμυρτάνουσι μεγάλα, διὰ τὰ ὁποῖα μετανοοῦν, ἀφ' οὗ παρέλθη τὸ πάθος.

δ'. Ἰγῆραι μᾶς κόμους καὶ καλὰς γνώμας νὰ ἐκλαμβάνωμεν ὡς οὐτιδανός· φιλίαι δὲ, καὶ τὸς κακὰς νὰ ἐκτιμῶμεν ὡς χρησὰς καὶ ὠφελέους.

Εἴ. Πανόους δὲ κατὰ τούτων εἶναι.

ε'. Τὸ εἰς τὴν ἐπικρατίαν τῶν παθῶν γνωμίας κρῖναι.

σεις πρέπει νὰ μὴ ἀποδεχώμεθα ὡς ἀπταίςους, ἕως οὗ νὰ τὰς ἐξετάσωμεν ἀπαθῶς καὶ σπουδαίως.

β'. Πολλὰ ἀξιόλογον εἶναι, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐξαίφνης κατακυριεύοντα ἡμᾶς πάθη, νὰ καθιλαρυνώμεθα, ὅσον εἶναι δυνατὸν γρήγορα, καὶ νὰ θεωρῶμεν τὰ πράγματα κατὰ τὴν ἀληθειᾶν αὐτῶν ἀξίαν.

γ'. Διὰ τοῦτο πρέπει, εὐθύς ὅπου καταλάβωμεν ἐφορμῶντα τὰ πάθη, νὰ τὰ προῦποντῶμεν· νὰ προσπαθῶμεν εἰ ἐπιμελοῦς ἡμῶν αὐτῶν εἰρήνης καὶ ἐξετάσειως νὰ γνωρίζωμεν τὰς κλίσεις καὶ ἐπιθυμίας μας· νὰ παρατηρῶμεν ἄλλους ἀνθρώπους καταταυραννομένους ἀπὸ τὰ αὐτὰ πάθη· διότι εἰς τοὺς χαρακτῆρας, κινήματα, ὄψιν, λόγια κτλ. τῶν ἄλλων, ἐμποροῦμεν νὰ μάθωμεν τὰ γνωρίσματα παντὸς πάθους, καὶ νὰ ωφέληθῶμεν ἀπ' αὐτά.

δ'. Νὰ ἔχωμεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὀγάπην, τὴν ὁποίαν πάντοτε πρέπει νὰ ἀναζητῶμεν καὶ νὰ ἐνδυναμόνωμεν· εὐρῆα καὶ ἀσφαλῆ τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας δόγματα, μὲ τὰ ὁποῖα πρέπει ὅσον τὸ δυνατόν σύγκαιρα νὰ οἰκειονώμεθα εἶναι τὰ ἐξαιρετὰ προφυλακτικὰ κατὰ τῶν σφαλμάτων, εἰς ὅσα ἐμποροῦν νὰ μᾶς κρημνίσωσι πάθη ἔχθρας καὶ φιλίας.

ε'. Πανταχοῦ, ὅπου δὲν πρέπει νὰ πιεσῶμεν τὰς ἰδίας ἡμῶν κρίσεις ὡς νοθευμένας ἀπὸ παιδῶν μεσολάβησιν, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ προσκαλῶμεν τὴν συμβουλήν ἀνθρώπων ἄλλων φρονίμων καὶ ἀδιαφόρων πρὸς τὰ πάθη μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5.

Περὶ τῶν ἐκ τῆς γλώσσης γεννωμένων ἀπα-
τῶν, καὶ τῶν εἰς ἀποφυγὴν αὐτῶν ἀναγ-
καίων κανόνων.

ΤΘ΄.

II. Πρῶτον εἶναι τὸ μόνον προτέσημα τοῦ ἀνθρώπου, κα-
τὰ τὸ ὅτι οὐκ ἐπεὶ ἐπιδέχεται ὅλα τ' ἄλλα δημιουργήματα· αὕτη
μόνη εἶναι καὶ τὴν συντρέξιν ὀπισθοῦν καὶ τὴν συναπετάσιν με-
τὰ τοῦ νοῦ εἰς ὅλας τὰς πορείας· αὕτη ἐξηγεῖ τὰ διανοή-
ματα ἡμῶν καὶ τὰς βουλάς μετὰ τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας ἐ-
φύρηκεν ὁ ἄνθρωπος· μετὰ τούτας συμπλέκει ἰδέας καὶ κρί-
σεις, καὶ ἐκ τούτων ἐκθέλλει ἀναρρητήτους συλλογισμούς,
τοὺς ὁποίους χωρὶς αὐτῆς ἢ τοῦ ὀπίσθεντος οὐ φιλοτεχνήσῃ.

III. Ἄλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς γλώσσης ἐκπηγάζουσιν αἱ, ἀφ'
ἧσας ἐμπορεῖ νὰ νοήσῃ τις, τρομερώτεραι ἀπάται. Διὰ τοῦ-
το δικαίως εἶπαν τὴν γλῶσσαν καὶ κάλλιστον καὶ χείριστον
ἀπὸ ὅλων. Ἀφένοντες κατὰ τὸ παρὸν ὅσας ἀπάτας ἐμποροῦν
εἰς αὐτῆς νὰ μᾶς προξενήσωσιν οἱ ὑπαιεῖνες, ὃν δὲν ἔχω-
μεν καὶ ὁμιλίαν ἡμῶν ὀνομαστά, καὶ ὅσας κακὰ ἐπροξενήθησαν
εἰς αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον κατὰ πρῶταί, σημειώσαμεν ἐ-
δῶ, ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτῆς τῆς γλώσσης
καὶ τὴν ἰδιότητα μας περὶ αὐτὴν ἀκριβοῦν.

α'. Χρειαζέται πολλὸς καιρὸς καὶ πολλὸς κόπος νὰ μάθῃ
τις ὀπισθοῦν ὀρθῶς μὲν ἵνα γλώσσαν, καὶ νὰ τὴν μετα-

χειρίζεται ἢ γουὺν νὰ τὴν λαλῆ καὶ νὰ τὴν γράψῃ καθὼς πρέπει· αὕτη εἶναι ἡ κυριωτέρα αἰτία, διὰ τὴν ὁποῖαν οἱ πλειότεροι ἄνθρωποι ἔχουσι τόσον πολλὰ ἀδιορίστους καὶ συγκεχυμένας ἐννοίας,

β'. Ἡ δυσκολία εἶναι ἀσυγκρίτως πλειοτέρα, ὅταν τις ἀγνοῖζεται νὰ μιᾶθῃ γλῶσσαν, ἣτις ἔπαυσε νὰ λαλῆται· καὶ ἀκόμη πλειοτέρα, ὅταν τὴν ἀγνοῶσι καὶ οἱ διδάσκοντες αὐτοὶ, καὶ μεταχειρίζονται μυρίας ἀτόπας μεθόδους σκεπαστικὰς τῆς ἀμαθίας τῶν.

γ'. Γενικῶς αἱ γλῶσσαι δὲν ἐξισοῦνται μὲ τὰ σημαινόμενα πράγματα, ἀλλὰ ξεροῦνται πολλὰ ὀνόματα. Καὶ αἱ πλουσιώταται αὐταὶ πάσχουσιν ἐνδεῖαν ὀνομάτων εἰς ἀναρίθμητα πράγματα αἰσθητὰ, νοητὰ, πάθη, παραλλαγὰς παθῶν, διαθέσεων, παθημάτων. Οἱ μέγιστοι ποιηταὶ καὶ ῥήτορες, "καὶ πᾶς ὅστις θέλει νὰ περιγράψῃ τι ἐντελῶς, αἰσθάνονται τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων ἐκφράσεων εἰς τὰς γλῶσσας. "Αὕτη δὲ ἡ ἐνδεῖα τῶν γλῶσσῶν γίνεται συχνάκις αἰτία, διὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ἐκρουτῆς ἢ ἀναγνώστης συλλαμβάνει ἐπταισμένας ἢ συγκεχυμένας ἰδέας.

δ'. Πολλαὶ λέξεις εἶναι πολυσήμαντοι, καθὼς νοῦς, δευῶς, ἀναιρῶ κτλ.· ἐμποροῦν λοιπὸν νὰ γεννηθῶσιν ἀπάται, ὅπῃταν ἄλλως μὲν ὁ λέγων, ἄλλως δὲ ὁ ἀκούων ἐκλαμβάνῃ τὴν αὐτὴν λέξιν.

ε'. Πολλῶν λέξεων ἡ σημασία εἶναι ἀπροσδιόριστος, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐκτείνεται εἰς πλειότερον, ἄλλοτε δὲ εἰς ὀλιγώτερον μέρος· αἶον, Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι λογικός. Πάντες οἱ ἄνθρωποι τὸν ἐθαύμασαν· τὸ δεύτερον Πᾶς δὲν σημαίνει τὸ ὅποῖον τὸ πρῶτον· ἀλλ' εἶναι ἀντὶ τοῦ Οἱ πλεῖστοι.

δ'. Πολλά λέξεις φαίνονται μὲν ταυτοσήμαντοι, κυ-
ρίως ὅμως δὲν εἶναι τοιαῦται· π. χ. σῆμα καὶ κορμός·
ὑπάρχω καὶ εἰ-ε' βλέπω καὶ θεῶμαι κτλ.

ε'. Συνειδέξουσι τινὲς νὰ μεταχειρίζονται ξένας τινὰς
λέξεις, καὶ εἰς τὴν κοινὴν τῆς γλώσσης τοῦ λαλοῦντος ἔ-
θους ἰδιόγητα ἀναφορὰς ποίησιν· π. χ. ἴθουσι, ἀντὶ τοῦ Ἰθα-
πορε νὰ ἴθω· ὄψουμαι, ἀντὶ τοῦ θέλω ἰδεῖν· ἢ σκοτεινὰς
τινὰς καὶ ἀκατανοήτους· π. χ. ἀνεκτόν, ἀντὶ ὑποφερτόν·
ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, ἀντὶ εἰς πᾶσαν· ἢ ἀμφιδίκους, ἰ-
ποίας, ἢ ἄλλα νὰ περιέχουσιν οἱ σκοτεινοὶ τῆς Πυθίας χρη-
σμοὶ, τοιαῦτα εἶναι τὸ Πόνος, ἀντὶ κόπος· Ξένου ἀντὶ
Παραξένου κτλ.

ς'. Μεταχειρίζονται τινὲς ὑπὲρ τὸ μέτρον φράσεις με-
ταφορικὰς, αἱ ἑποῖαι ἀσχολοῦσι μὲν τὴν φουτυσίαν, παλ-
λαίως δὲ εἰς τὸν νοῦν δίδουσιν ἀσπίτου καὶ συγκεχυμένας
ἰδέας· π. χ. Ἀπόξει θυμαστὸς Σωκρατικῆν αὐδῆν· τρέ-
ξει τὴν ψυχὴν μὲ ἀκήρατα βρώματα, καὶ παρῆσει τὴν
ἐκείνου ἐξασίως· καὶ ἄλλας τοιαύτας πᾶσι μωρολογίας
παρὰ τροπολογίας. Ἰτίποτε δὲν κερδαίνει ἡ ἀλήθεια, ὅ-
ταν, ἐνῶ ἀπαιτεῖται νὰ ἐξετασθῶσιν ἐπιμελῶς οἱ λόγοι τῆς
καὶ νὰ ἐξηγηθῶσι καθαρῶς, ὁ λέγων ἀγνοεῖται ἀπειρο-
κάτως νὰ κινήσῃ εἰς τὸν ἀκούοντα πάθημα. Πολλά δὲ πλα-
τῆται, ὅσπερ τοιαύτην διὰ παθημάτων κίνησιν ἐκλαμβάνει
ὡς ἀληθεῖαν τῶν καὶ πληροφορίαν.

ΤΙΛ'. Ὅτι δὲ πρέπει νὰ περιπατήσῃμεν τὴν ἐναν-
τίαν τῶν ἐρημμένων ὁδῶν διὰ τὸ ἀποφυγῆμεν τὴν ἀπίστην,
εἶναι φανερόν.

κ'. Λοιπὸν πρέπει μὲ πολλὴν σπουδῆν καὶ μὲ μέγαν
ζηλῶν νὰ μελετῶμεν, ὅσον δυνατὸν ἐπιμελῶς τὴν γλῶσσαν

σαν μας, νομίζοντες ὄνειδός μας ἀσυγχύρητον, ἀφ' οὗ ἐπλάσθημεν ἀπὸ τῶν Θεῶν λογικοί, να γινώμεθα ἄλογοι διὰ τὴν ἀμέλειαν καὶ ἀμάθειαν τῆς γλώσσης μας· με' τοῦτον τὸν τρόπον οὔτε ν' ἀπατηθῶμεν θέλοντες ἐμποροῦμεν ποτέ, οὔτ' ἀπατῶμεν τοὺς ἀκροατάς μας.

β'. Ἀφ' οὗ χρῆσθόντινα ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν, να γυμναζώμεθα εἰς τὴν κοινῶς λαλουμένην γλῶτταν, φέροντες εἰς αὐτὴν ὅσα κάλλη ἐμπορεῖ να δεχθῆ ἀπ' ἐκείνη· να παραιτῶμεν δὲ τὸ να λαλῶμεν ἢ να γράφωμεν τῶν παλαιῶν, ἐνθυμούμενοι, ὅτι δὲν ζῶμεν εἰς τοὺς χρόνους τῶν Πεισιπρατιδῶν μηδ' εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Περικλέους, ἀλλ' εἰς τοὺς χρόνους, ἔτε ἔλαβε μαρρην ἄλλην καὶ ὕλην εἰς πολλὰ ἐκείνης διάφορον ἢ γλῶσσαις· καὶ καθὼς τὰ νομίσματα τῶν τότε χρόνων εἶναι ἄχρηστα τῶρα εἰς συναλλαγὰς· οὔτω καὶ ἐκείνη ἢ γλῶσσα εἶναι ἄχρηστος εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον.

γ'. Τὴν ἔνδειαν τῆς γλώσσης να προσπαθῶμεν, ὅσον δυνάμεθα, ν' ἀναπληρῶμεν με' τὴν σαφτίειαν.

δ'. Τὰς πολυσημάντους λέξεις να προσδιορίζωμεν διὰ τῶν γειτονεουσῶν λέξεων· π. γ. ἢ Πυθία ἀναιρεῖ, ἢ γουν χρηματοδοτεῖ· ἢ διοίκησις ἀναιρεῖ τοὺς κακούργους, ἢ γουν ἀφανίζει· καὶ, δεινὴ νόσος, ἢ γουν φθοροποιός· Δεινὸς να εἶπη, ἢ γουν ἔμπειρος· καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις ὁμοίως να μηχανώμεθα τὸν προσδιορισμὸν τῆς σημασίας διὰ τῶν παραλαμῶσαναμέντων προσδιοριστικῶν λέξεων.

ε'. Ὡσαύτως θέλομεν πράξειν καὶ εἰς τὰς ἀορισταινούσας κατὰ τὴν σημασίαν λέξεις.

ς'. Μανθάνοντες τὰς δυνάμεις τῶν λέξεων (α', β').

να μὴ μεταχειρίζομεθα, πλὴν τὰς προσφθεῖς καὶ ἀρμοδίας
να σημαίνωσι τὰς ἐννοίας μας · π. χ. Βλέπω, ἔταν
σκοπὸν ἔχω να φανερώσω, ὅτι ἀντιλαμβάνομαι τι διὰ τῆς
ὀράσεως · Θεῶμαι δὲ ἢ θεωρῶ, ὅτεν σκοπὸν ἔχω να φα-
νερώσω τὸ βαρβαρῶς λεγόμενον σὲργεαυίζω τι.

ζ. Ἀνοησία εἶναι, ἀφύοντες ἔσαι εἶναι δεκτὰ εἰς τὴν
γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, να μεταχειρίζομεθα τὰ ἀσυνεθῆσα
καὶ δυσκατάληπτα· Διὰ τοῦτο μὴ εἶπης· ἴδουμι· ἀλλ' ἄμ-
ποτε να ἴδω· μηδὲ, δῆλον, ἀλλὰ φανερόν· μηδὲ,
ἔπειτα περὶ, ἀλλὰ συγχωρεῖ. Καὶ γενικῶς να εἶπω
ἀπόφραξις, ὡς μέλισμα μαρὸν καὶ ἀνατρεπτικόν τῆς τοῦ
γένους ὑπάρξεως τὸν κατάρτατον τραγελαφισμὸν, τὸν ἰό-
ποιον ἠυροσασ μακαρονισμὸν ὁ ἰοραῆς· ἄλλοῦ συγ-
χωρημένη δὲν εἶναι ἡ ὀχρῶτου λέξεως μεταχειρίσεις,
εἰμὴ ὅπου ἡ συνήθεια ἀντ' αὐτῆς ἔχει βαρβαρῶν τινα καὶ
ξένων, ἢ καὶ δὲν ἔχει κῆμμάου.

η'. Λί μεταφράσαι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄμεστοι σημασίαι
τῶν πραγμάτων ἀλλ' ἔμμεσοι, καὶ τρόπου τῶν εἰκόνων εἰ-
κόνων, πρέπει σπανίως να εἶναι εἰς μεταχείρισιν ἀπὸ τοὺς
ρήτορας, καὶ κῆτι πλέον ἀπὸ τοὺς ποιητὰς· ὅστις δὲ
συντάσσει διδασκτικὰ βιβλία, ἢ σκοπὸν ἔχει να ἐξηγήσῃ
ὑπὸς εἰς τοὺς ἄλλους τὰς ιδέας του, τίσσοι ὀλίγου εἶ-
ναι συγχωρημένου να τὰς μεταχειρίζεται, ὅσοι ἀνὴρ τέ-
λειος να καταγίνεται εἰς νηπίων παιγνίδια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ Προλήψεως καὶ συναρπαγῆς καὶ τῆς
αὐτῶν θεραπείας.

ΤΙΒ΄.

Προλήψεις εἶναι τὸ χειρότερον ἀφ' ὅλα τῶ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐπεὶ δὴ καὶ δυσκόλως ἀποβάλλεται. εἶναι δὲ πρόληψις ἀπόφρασις τῆς ψυχῆς ἀθλίως προκυριευμένης περὶ τι δοξαζέου, καὶ χωρὶς λόγους προδεσμευμένης, ὥστε πᾶν ἄλλο ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀποφάνσεως τῆς φαίνεται ψευδὲς καὶ ἀνύπαρκτον.

ΤΙΓ΄. Αἱ πρόληψεις εἶναι τὰ μέγιστα ἐμπόδια τοῦ νῦν γινώσκουμεν τὴν ἀλήθειαν, ἐπεὶ δὴ, ὡς ἀρχαίειδες καὶ θεμελιώδεις ἀπόται, γεινῶσι καὶ ἄλλας πολλοτάτας, καὶ δυσκολώτατα ἐξαφανίζονται. Πολὺ δὲ κατεξουσιάζουσι τοὺς ἄνθρωπους· διότι πολλαὶ ἀπ' αὐτῶν προσλαμβάνονται εἰς τὴν νεότητα, ὅταν ἡ κριτικὴ τοῦ ἀνθρώπου δύναμις εἶναι κατὰ πολλὰ ἀδύνατος. Ἐμρυτεύονται δὲ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων ἀπὸ παιδαγωγῶν, διδασκάλων, συγγενεῖς, καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια ἀγαπῶσι, πρόσωπα.

ΤΙΔ΄. Ὅσον δὲ πολυχρονιωτέρα εἶναι ἡ πρόληψις, τόσο βαθυτέρα σερεῦνεται αἱ ρίζαι τῆς· βαρυτάτη δὲ καὶ δυσκολωτάτη εἶναι, ὅταν θεμελιόνεται εἰς ἰσχυρὰς κλίσεις καὶ ἐπιθυμίας μας· ὅταν· π. χ. ὁ ἀκρατῆς καὶ ἀκόλατος πικροῦται, ὅτι τὸ πάθος τοῦ καμμίαν δὲν ἐπιφέρει βλάβην εἰς

τὴν ὑγίαιαν του· ὅταν ὁ ἀλτῆρ πειτεύῃ, ὅτι τὰ προτερή-
ματά του κἀνευὸς δὲν εἶναι δευτέρα· ὅταν ὁ φιλόπατρις νο-
μίῃ, ὅτι καμμιᾶς πόλεως δὲν εἶναι κατ' ἑστῆρα εἰς τὴν εὐ-
γένειαν ἢ πατρίδος του· διὰ τοῦτο πάντοτε εἶναι σημεῖον
ἐπιθυμοῦς καὶ χαλεπῶς ψυχῆς, καὶ φιλαλήθους, καὶ εὐγε-
νοῦς τῷ ὄντι γαλακτερός, ὅταν τις δυνήθῃ νὰ ἀπορρίψῃ
τὰς προλήψεις του, καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὰς ριζωμένας
κλίσεις του.

Γιῶ· Δι' δε' συνηθέτεραι προλήψεις εἶναι αἱ ἐφεξῆς.

α'. Προλήψεις κατὰ μίμησιν. Πολλοὶ δο-
ξαζοῦναι καὶ ὀμιλοῦσι κατὰ μίμησιν, ὅτι ἀκούουσιν ἄλλους
δοξαζοντας καὶ ὀμιλοῦντας· εἶναι τρόπον τινα ἰσχυρὸς λό-
γος νὰ ὑπολαμβάνουσιν ὡς ἀληθινὸν καὶ καλὸν, ὅτι νομί-
ζουσιν οἱ πολλοὶ ὡς τοιοῦτον. Ἐκ τούτου προήλθεν ἡ πρό-
ληψις· Ὅτι κἀνευὸς ὁ κόσμος εἶναι ὀρθόν.

β'. Πρόληψις ἀπὸ συνήθειαν· Συνειθισθεῖς
πολύτις χρόνον νὰ συλλογίζεσθαι κατὰ τινα τρόπον, δὲν
ἐπιπορὴ εὐκόλως νὰ μεταβάλλῃ τὸν τρόπον τούτον· καὶ ὅ-
τι τίς ἀπὸ νηπιότητος ἀπεδέχθη ὡς ἀληθινόν, καὶ ὅταν
ὠριμάσῃ ἢ ἡλικία του, δὲν δύναται νὰ τὸ καθυποβάλλῃ εἰς
κρίσιν, νομίζων τοῦτο ὡς ὀρθότερον παρὰ τὸ ἐναντίον,
διότι ἔφησεν ἤδη πολὺν καιρὸν νὰ τὸ ἐκλάδῃ ὡς ὀρθόν.
Ἀυξάνουσι δὲ καὶ ἐνδυναμίζουσι τὴν ἐκ συνήθειας πρόλη-
ψιν τύποι τινές, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐκτελοῦνται συνήθως
τα ἔθνη· καὶ λόγια λαμβανόμενα ἀπ' ἀνδρας, εἰς τοὺς ὁ-
ποίους ἀποδίδεται τὸ ἀξιόπιστον· καὶ κανόνες, κατὰ τοὺς
ὁποίους ἀνατρεφόμεθα· καὶ παροιμίαι, εἰς τὰς ὁποίας πε-
ριέχεται τοῦ λαοῦ ἢ ἠθικὴ φιλοσοφία.

γ'. Πρόληψις ἀπὸ τὴν ὑπόληψιν τῶν πραγ-

ώπων, ἤγουν πρεσβυτέρων ἢ ἀξιολογωτέρων ἀνδρῶν. Πιστεύουσι τινὲς ὅτι εἶναι ἄξια καὶ ὀρθὰ ὅσα ἔγραψεν ἢ εἶπεν ἰδεῖν διότι εἶναι ἔνδοξος, ἢ παλαιὸς τὴν ἡλικίαν, χωρὶς νὰ τὰ βασανίσωσι μετὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν κρίσιν.

δ'. Προλήψεις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν χρόνων· διότι τινὲς μὲν μόνον τὰ ἀρχαῖα νομίζοντες ὀρθὰ καὶ ἀληθινὰ, καταρρυνούσιν ὡς οὐδενὸς λόγου ἄξια πᾶν νεωτέρου νοῦς γέννημα· ἄλλοι δὲ πάλιν προσήλουόμενοι ὅλοι εἰς τὰ νεώτερα, καταγελῶσι τὰ παλαιὰ ὡς ἀτελῆ καὶ νηπιώδη καὶ μηδὲν ἄξιον λόγου τινος περιέχοντα.

ε'. Προλήψεις ἀπὸ συμφασμασμοῦ, προσήλωσιν εἰς ἥθη, ἔθνη, δόξας, δόγματα ἔθνους τινὸς, θρησκευτικὰς αἱρέσεις, κλίσιν ἢ ἀποστροφὴν κατὰ τινῶν ἀνθρώπων, πραγμάτων, γινόμενα χωρὶς τοῦ λόγου τὴν κρίσιν.

ς'. Προλήψεις ἀπὸ φιλαυτίαν. Εἶναι τινὲς τόσον προκατειλημμένοι ἀπὸ τὰς ἰδίας ἑαυτῶν θεωρίας καὶ κρίσεις, ὥστε κριτήριον τῆς ἀληθείας τῶν κρίσεων, τὰς ὁποίας κάμνουσιν ἄλλοι, ἔχουσι τὴν πρὸς τὰς ἰδικὰς τῶν συμφωνίαν· ἄλλοι πάλιν ἐντρέπονται διὰ τοῦτο νὰ ὁμολογήσωσι τὰ σφάλματα καὶ τὰς ἀπάτας τῶν, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ὁμολογίαν ταύτην συνεκφέρεται καὶ ὁμολογία προὔπαρξάσης ἀγίας, τὸ ὁποῖον πειράζει τὴν φιλαυτίαν τῶν· διὰ τοῦτο ζητοῦν νὰ τοὺς δίδωσιν οἱ ἄλλοι τὰ δίκαια. Ἐκ τούτου γεννῶνται αἱ μακραὶ φιλονεικίαι, τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιλογίας, ἢ κριτῶν ζήτησις, ἢ μεγάλη ἐπιθυμία νὰ γείνωσιν ἐπίσημοι καὶ ὀνομαστοὶ διὰ παραδόξων τινῶν καὶ ἀνηκούσων πράξεων.